

PÄHKINÄ:

Miten varmistua lääkitysturvallisuudesta, kun potilas hakee vahvoja kipulääkkeitä ja jääkaappisäilytystä vaativia syöpälääkkeitä vahvasti päihtyneenä, epämääräisessä seurassa?

Syöpää sairastavalle asiakkaalle on määrätty oksikodonia voimakkaisiin kipuihin. Asiakas asioi meillä monesti vahvassa humalassa ja epäilystä herättävien asiamiesten kanssa. Mikäli asiakas on ollut vahvasti päihtynyt, emme ole toimittaneet oksikodonia, vaan olemme pyytäneet häntä palaamaan apteekkiin myöhemmin. Pidämme melko varmana, että ainakin osa asiakkaalle toimitetuista oksikodoneista päättyy ”kavereille”, joista esimerkiksi yksi yritti hiljattain ostaa stoppippussin (rahat eivät kuitenkaan riittäneet).

Jotkut lääkärit iteroivat tämän asiakkaan oksikodonireseptit, mutta ainakin yksi lääkäri kirjoittaa lääkettä ilman iterointia. Tällä lääkärillä on ilmeisesti jokin yhteys, ehkä sukulaissuuhde, yhden asiakkaan seurassa esiintyvistä ”kavereista” kanssa. Kun kyseiselle lääkärille soitettiin tästä potilaan tilanteesta, totesi hän, että kovista syöpäkivuista kärsivälle asiakkaalle saa toimittaa oksikodonia, vaikka hän olisi miten humalassa. Hän sanoi, että päihtyneelle ei saa myydä alkoholia, mutta lääkkeitä kyllä saa, ja hän kantaa asiasta vastuun. Lääkäri kertoi myös, että on jokseenkin lääketieteellinen ihme, että potilas on ylipäätään enää elossa.

Kun tiedustelin, mitä teemme sille, että asiakkaalle määrättyjä kipulääkkeitä menee muihin suihin, kertoi lääkäri määräävänsä lääkettä jatkossa pienempinä annoksina viikon välein toimitettavaksi. Lääkäri myös lupasi ottaa asiakkaaseen yhteyttä ja painottaa, kenelle oksikodonit on tarkoitettu.

Tämän puhelun jälkeen asiakas hävisi hetkeksi ja kävi ilmeisesti muissa apteekeissa. Seuraavalla kerralla meillä asioidessaan hänellä oli jälleen eri lääkärin määräämä oksikodoniresepti,

ilman toimitusrajoituksia. Asiakas oli onneksi sen verran päihtynyt, että ei ollut tajunnut vaatia suuria määriä. Lääkkeen määrännyt lääkäri saatiin kiinni ja hän lupasi muuttaa seuraavana päivänä resepteihin toimittamista koskevat rajoitukset. Mutta jälleen asiakasta odotti ulkona hämärän näköinen kaveri, joten pahoin pelkäämme, että nämäkin tabletit menivät ainakin osittain muille.

Oksikodonin lisäksi asiakas hakee kalliita syöpälääkepistoksia humalassa. Uskaltaako tällaisia kalliita, jääkaapissa säilytettäviä pistoksia luovuttaa hänelle, jottei lääke katoa tai sitä säilytetä epäasianmukaisesti ja lääkitysturvallisuutta vaarantavalla tavalla?

Me olemme tällä hetkellä aika aseettomia, emmekä tiedä, mitä voisimme tehdä.

Kysymys sisältää useamman eettistä pohdintaa vaativan kohdan. Ensimmäiseksi kysyjä pohti sitä, voiko vahvasti päihtyneelle henkilölle toimittaa huumausainetta sisältävää lääkevalmistetta. Apteekissa on aiemmin kehoitettu asiakasta asioimaan selvänä, ja on kieltäydytty toimittamasta oksikodonia asiakkaan ollessa vahvassa humalassa. Vaikuttaa siltä, että asiakkaalla on alkoholiongelmia, mutta hän tarvitsee vahvat syöpäkipulääkkeensä. Yksi asiakasta hoitavista lääkäreistä on todennut kantavansa vastuun alkoholin ja oksikodonin yhteiskäytön mahdollisista seuraamuksista. Näin ollen lääkkeen toimittamisen osalta apteekki on neuvottelukunnan mielestä tehnyt voitavansa, edellyttäen, että lääke- neuvontavelvoite hoidetaan aina asianmukaisesti.

Kysyjä myös epäilee, että ainakin osa asiakkaalle toimitetusta oksikodonista päättyy hänen ympärillään pyöri-

välle porukalle. Neuvottelukunnassa ongelma tunnistettiin: kun sähköisten reseptien väärentäminen on mahdollista, on huomattu, että syöpäpotilaiden seuraan liimautuu helposti uusia tuttavuuksia opioidien saamisen toivossa. Päihtynyt potilas ei välttämättä huomaa, välitä tai koe tulevansa hyväksikäytetyksi, vaikka osa hänen lääkkeitään menisikin ”kavereille”. Lääkkeen määräämisen osalta ongelmana on näissä tapauksissa se, että vaikka osa lääkäreistä iteroi reseptit ja rajoittaa näin kerralla saatavaa määrää, vahvoja kipulääkkeitä kuitenkin määrää potilaalle useampi lääkäri. Apteekin henkilökunta on hankalan tehtävän edessä, jos se yrittää yksin pitää toimittavat lääkemäärät potilaan tarvetta vastaavina, yrittää estää huumausainelääkkeiden valumisen vääriin käsiin ja samalla huolehtii siitä, ettei potilas jää ilman hänelle tärkeitä lääkkeitä.

Apteekilla on paitsi eettinen, myös säädöspohjainen velvollisuus puuttua lääkkeiden epäillyn väärinkäyttöön. Asiakkaalla on todennäköisesti syövä hoidosta vastaava lääkäri, johon apteekki voisi vielä yrittää ottaa yhteyttä. Yhteydenotto olisi hyvä tehdä, jos mahdollista, salattua sähköpostia käyttäen ja lukukuittauksen vastaanottoa käyttäen. Olisiko apteekkisopimusmenettely mahdollinen tämän potilaan kohdalla, jolloin opioidilääkityksen määräämisestä vastaisi yksi lääkäri ja toimittamisesta yksi apteekki? Lääkäriltä voisi myös kysyä, onko potilas kykenevä vahvassa humalassa ollessaan jääkaappisäilytystä vaativien syöpälääkkeidensä asianmukaiseen hallintaan ja hoidon toteuttamiseen, vai onko tarpeen miettiä näiden osalta muita, esimerkiksi kotihoidon kanssa tehtäviä järjestelyjä.

Apteekilla on salassapitovelvollisuus potilasta koskeissa tiedoissa. Jos näyttää siltä, että apteekin ympäristössä kokoontuvassa porukassa käydään lääkekauppaa, voi kuka tahansa, myös apteekin työntekijä, ilmoittaa tästä havainnosta virkavallalle. Tieto siitä, mitä lääkkeitä on toimitettu ja kenelle, on kuitenkin pidettävä salassa.